https://doi.org/10.32849/2409-9201.2026.26.48

УДК 347.6 UDC

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СІМЕЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

Андрій БОГДАНЕЦЬ

аспірант

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

Статтю присвячено аналізу адаптації сімейного законодавства України до умов функціонування суспільства підчас спеціального режиму воєнного стану. У представленій роботі здійснено ґрунтовний та всебічний теоретико-правовий аналіз трансформації сімейного законодавства України в умовах триваючої збройної агресії. Автор обґрунтовує гостру необхідність адаптації чинної нормативно-правової бази до нових реалій, фокусуючи основну увагу на забезпеченні верховенства права та захисті інтересів найбільш вразливих категорій населення в кризових умовах. Дослідження базується на вивченні динаміки сімейних правовідносин, що зазнали суттєвих змін через вимушену міграцію, руйнування соціальних зв'язків та загрози життю громадян. Окремий акцент зроблено на реалізації Стратегії забезпечення права кожної дитини в Україні на зростання в сімейному оточенні на період 2024–2028 років, що є ключовим інструментом посилення ролі держави у захисті дитинства.

Значну увагу в роботі приділено питанням цифровізації та модернізації адміністративних процесів у сфері сімейного права. Автор детально аргументує необхідність подальшого спрощення процедур державної реєстрації актів цивільного стану, зокрема встановлення батьківства. Окремо розглядається роль закордонних дипломатичних установ та

PROSPECTS FOR IMPROVING THE FAMILY LEGISLATION OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW: SELECTED ASPECTS

Andrii BOHDANETS

Postgraduate Student

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

The article is devoted to the analysis of the adaptation of the family legislation of Ukraine to the conditions of the functioning of society during the special regime of martial law. The presented work provides a thorough and comprehensive theoretical and legal analysis of the transformation of the family legislation of Ukraine in the conditions of ongoing armed aggression. The author justifies the urgent need to adapt the current regulatory and legal framework to new realities, focusing primarily on ensuring the rule of law and protecting the interests of the most vulnerable categories of the population in crisis conditions. The research is based on the study of the dynamics of family legal relations that have undergone significant changes due to forced migration, the destruction of social ties and threats to the lives of citizens. A special emphasis is placed on the implementation of the Strategy for Ensuring the Right of Every Child in Ukraine to Grow Up in a Family Environment for the Period of 2024–2028, which is a key instrument for strengthening the role of the state in protecting childhood. Significant attention is paid in the work to the issues of digitalization and modernization of administrative processes in the field of family law. The author argues in detail the need for further simplification of procedures for state registration of civil status acts, in particular, establishing paternity. The role

інтеграція державних сервісів у портал «Дія», що дозволяє забезпечити доступ до правових послуг громадянам, які перебувають за межами країни або в зоні бойових дій. У контексті євроінтеграційних процесів та виконання вимог Стамбульської конвенції досліджено перспективи рекодифікації сімейного законодавства. Зокрема, аналізуються дискусійні пропозиції щодо включення норм Сімейного кодексу до структури нової книги Цивільного кодексу України, що має забезпечити системну єдність приватного права.

Залучаючи досвід фахівців які працюють в цьому напрямку, автор детально вивчає специфіку аліментних зобов'язань, регулювання майнових прав подружжя та порядок вирішення спорів щодо визначення місця проживання дитини, що особливо актуально у справах за участю військовослужбовців. У статті сформульовано конкретні законодавчі пропозиції, спрямовані на посилення гарантій захисту інтересів родини. Підсумовується, що запропонована модернізація сімейного права є критично важливою не лише для ефективного правового регулювання в період війни, а й для створення стабільного підґрунтя для соціального відновлення України у повоєнний період.

Ключові слова: сімейне законодавство, воєнний стан, захист прав дитини, рекодифікація, Сімейний кодекс України, цифровізація, портал «Дія», Стамбульська конвенція, права військовослужбовців, євроінтеграція.

of foreign diplomatic institutions and the integration of state services into the "Diya" portal are separately considered, which allows providing access to legal services to citizens who are outside the country or in a combat zone. In the context of European integration processes and fulfilling the requirements of the Istanbul Convention, the prospects for recodification of family legislation are examined. In particular, the discussion proposals on including the norms of the Family Code in the structure of the new book of the Civil Code of Ukraine, which should ensure the systemic unity of private law, are analyzed.

Involving the experience of specialists working in this area, the author studies in detail the specifics of alimony obligations, the regulation of property rights of spouses and the procedure for resolving disputes regarding the determination of the place of residence of a child, which is especially relevant in cases involving military personnel. The article formulates specific legislative proposals aimed at strengthening guarantees for the protection of family interests. It is concluded that the proposed modernization of family law is critically important not only for effective legal regulation during the war, but also for creating a stable foundation for the social recovery of Ukraine in the post-war period.

Keywords: family law, martial law, protection of children's rights, recodification, Family Code of Ukraine, digitalization, Diia portal, Istanbul Convention, rights of military personnel, European integration.

Повномасштабне вторгнення агресора в Україну докорінно змінило структуру та саму архітектуру української сім'ї. Початок війни створив умови для безпрецедентної за масштабами міграції, роз'єднання родин державними кордонами та лініями фронту. Мобілізація працездатного населення, вимушене розділення батьків і дітей, а також, на жаль, стрімке зростання рівня смертності ставлять перед сімейним законодавством України виклики, які раніше мали переважно теоретичний характер і розглядалися лише у межах академічних дискусій. З огляду на актуальність питання, з моменту вторгнення країни-агресора, було прийнято низку важливих нормативно-правових актів щодо регулювання відповідних правовідносин, однак не завершують адаптації до реалій «воєнної» ситуації.

Отже, не зважаючи на те, що з моменту повномасштабного вторгнення вже було прийнято низку важливих нормативно-правових актів, зокрема ті, що регулюють виїзд дітей за кордон, спрощують процедури усиновлення в умовах воєнного стану та встановлюють додаткові соціальні гарантії для сімей загиблих, чинне сімейне законодавство, попри свою

прогресивність, все ще потребує подальшої глибокої адаптації. Зокрема подальшої реформи потребують визначення статусу «фактичних шлюбних відносин» у контексті соціального захисту родин загиблих комбатантів, які не встигли офіційно зареєструвати свій союз. Також, удосконалення потребує і механізми стягнення аліментів з осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або за кордоном і визначення місця проживання дитини в умовах, коли батьки перебувають у різних країнах, а безпекова ситуація в Україні залишається нестабільною. Потребує удосконалення також напрям забезпечення прав та інтересів учасників транскордонних спорів щодо участі у спілкуванні та вихованні дітей, оскільки з початком повномасштабного вторгнення тисячі дітей були вивезені за кордон одним із батьків або одним із кровних родичів дитини, та фактично обмежені у спілкуванні з одним із своїх батьків, котрий лишився в Україні, враховуючи міжнародне право та реальний стан безпекової ситуації в Україні.

В межах однієї статті, досить складно визначити всі перспективні напрямки, що і надалі потребують удосконалення, однак, головні з них все ж таки можуть бути окреслені в межах розкриття сучасної проблематики дії сімейного законодавства України в умовах спеціального режиму воєнного стану.

На сьогодні підтвердило свою актуальність для правників питання перебування військовослужбовців у «фактичних шлюбних відносинах», оскільки все частіше виникають спори між особам, що перебувають у фактичних шлюбних відносинах, що вимагає більш коректної та детальної регламентації права кожного з учасників цих відносин, а головним чином військовослужбовців, оскільки війна виявила прогалини у захисті прав осіб, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу з військовослужбовцем. Саме з метою захисту прав таких осіб, як майнового так і немайнового характеру, необхідно удосконалити чинне законодавство України. Фактичні шлюбні відносини та права військовослужбовців, з огляду на так звану соціальну справедливість, свідчать про необхідність спрощення процедури встановлення такого факту в судовому порядку, зокрема і для отримання соціальних виплат та спадкування у випадку загибелі партнера у «фактичних шлюбних відносинах» на фронті, що часто лишає іншу сторону певних прав, зокрема права на допомогу та спадщину.

Саме, повномасштабне вторгнення актуалізувало проблему юридичного визнання «фактичних шлюбних відносин», особливо у випадках, коли один із партнерів є військовослужбовцем. В умовах війни відсутність офіційної реєстрації шлюбу стає критичним бар'єром для реалізації прав на соціальний захист, отримання грошової допомоги у разі загибелі чи зникнення безвісти, а також реалізації спадкових прав.

Розкриваючи питання «фактичних шлюбних відносин» слід звернути увагу, що ще І. В. Жилінкова, наголошувала на тому, що інститут фактичних шлюбних відносин в Україні потребує чіткішої деталізації, оскільки в умовах воєнного стану «класичні» ознаки проживання однією сім'єю (спільний побут, спільний бюджет) часто нівелюються через фізичну роз'єднаність партнерів (перебування на фронті). Саме її теорія «ознак сім'ї» (спільний побут, спільний бюджет, взаємні права та обов'язки), використовується і на сьогодні щоб довести факт існування «фактичних шлюбних відносин», але з зауваженням, що для військовослужбовців ці ознаки мають трактуватися ширше [1, 2, 3].

Разом з тим, з огляду на особливості функціонування нашого суспільства в умовах спеціального режиму воєнного стану, певні ознаки тривалих фактичних шлюбних відносин, які виділяла у своїх роботах І. В. Жилінкова, втратили свою актуальність, а тому не є визначальними.

У свою чергу, С. Я. Фурса у своїх працях щодо цивільного судочинства в умовах війни звертає увагу на складність доказування факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу. Вона зазначає, що для військовослужбовців критерієм «спільності побуту» має ставати не щоденне перебування під одним дахом, а наявність стійкого емоційного зв'язку та взаємної підтримки, підтвердженої документально (наприклад, через зазначення партнера як «близької особи» в особовій справі військовослужбовця) [4, 5, 6].

Дослідження О. В. Коротюка та Т. С. Ківалової висвітлюють проблему реалізації права на одноразову грошову допомогу (ОГД) сім'ям загиблих військових. Автори підкреслюють, що судова практика (зокрема позиція Верховного Суду) поступово еволюціонує в бік захисту фактичних дружин/чоловіків, проте процедура встановлення цього факту в судовому порядку залишається тривалою та психологічно виснажливою. Вони аргументують необхідність внесення змін до ст. 74 Сімейного кодексу України для спрощення визнання таких відносин саме для категорій осіб, залучених до оборони держави [7, 8, 9, 10].

Як зазначає у своїх роботах М. М. Дякович, у воєнний час традиційні докази (показання сусідів, спільні квитанції) замінюються «цифровими слідами»: спільними фото у соцмережах, регулярним листуванням у месенджерах, грошовими переказами на картки один одного та наявністю довіреностей на розпорядження майном [11].

Таким чином, інститут фактичного шлюбу перестав бути суто приватною справою, перетворившись на об'єкт посиленої державної та наукової уваги, де головним викликом є баланс між недопущенням зловживань та реальним захистом прав членів фактичних родин військовослужбовців.

Абсолютно поділяючи позиції всіх зазначених вище авторів, ми переконані, що необхідно удосконалити процедури для спрощення доказування у справах такого роду, зокрема щодо встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу, яка має відбуватися за спрощеною процедурою (особливе провадження) з можливістю використання непрямих доказів (свідчення побратимів, спільна оренда, виплати на картку партнера, спільне придбання дорого вартісних речей, зазначення партнера як особи вигодонабувача або особи на екстрений випадок).

Разом з тим, судова практика, яка має більш ефективно реагувати на суспільні зміни зберігає і на сьогодні підходи, які фактично не відповідають умовах функціонування суспільства в умовах спеціального режиму воєнного стану[1].

Так, у Постанові від 25 грудня 2024 року ВС підкреслив, що самі по собі факти спільного відпочинку, присутності на святах чи грошових переказів не є достатніми для визнання фактичного шлюбу. Суд і надалі вимагає доведення сукупності трьох ознак: спільного проживання, спільного побуту та наявності взаємних прав і обов'язків.

На наше переконання у справах про встановлення факту «фактичних шлюбних відносин» між військовослужбовцем та його партнером слід відійти від обов'язкової наявності спільного побуту або спільного проживання з огляду на відсутність чіткої ротації військовослужбовців, які задіяні у відсічі ворога на лінії контакту з ворогом через фактичну відсутність. А ось інші ознаки, такі як взаємна підтримка партнерів (надсилання грошового забезпечення військовослужбовця на рахунок партнера тощо, зазначення партнера як «близької особи» в особовій справі військовослужбовця, як контакт на екстрений випадок, як вигодонабувача тощо) підтверджена документально має братися першочергово. І такий підхід є обґрунтованим, оскільки використовується підчас встановлення іншого факту, який має юридичне значення, зокрема встановлення факту часу фактичного припинення шлюбу до моменту його розірвання або припинення. Так, при встановленні факту фактичного припинення шлюбу суд бере до уваги ставлення кожного з подружжя до шлюбу і одне до одного, до прав та обов'язків кожного з них як подружжя у цьому шлюбі, а не тільки факт спільного проживання, спільного побуту. Подружжя, яке вимушено проживає окремо одне

[1] Постанова Великої Палати ВС від 18.01.2024 у справі № 560/17953/21 щодо визначення цивільної юрисдикції для встановлення фактів сім'ї загиблого військового; Постанова Касаційного цивільного суду ВС від 25.12.2024 у справі № 501/4442/21 щодо недостатності лише «цифрових слідів» без підтвердження спільного бюджету та обов'язків. Ухвала КЦС ВС від 05.03.2025 у справі № 308/17634/23 про передачу на Велику Палату питання щодо розмежування спорів про право та справ окремого провадження у контексті виплат ОГД. Постанова КАС ВС від 27.02.2025 у справі № 380/16966/24 адміністративне провадження щодо оскарження рішень про відмову у виплатах членам сім'ї.

від одного, яке не має спільного місця проживання та побуту однак і надалі бажають підтримувати свої близькі інтимні відносини і бажають надалі зберігати свій шлюб, нести в ньому права та обов'язки як подружжя, вважається подружжям і про фактичне припинення шлюбу не йдеться, а от якщо таких зазначених ознак шлюбу не встановлено, суд має право встановити факт фактичного припинення шлюбних відносин.

Удосконалення сімейного законодавства, як одного із найвитребуваніших, має відбуватися гнучко та швидко, а головною метою має бути націленість юридичних процедур на ефективне вирішення потреб суб'єктів цих відносин, а не на створення перешкод для захисту прав та інтересів людини в найкритичніші моменти її життя. Війна довела, що сімейне законодавство не може бути консервативним; воно має стати гнучким інструментом захисту інтересів особи, де пріоритетом є не формальна процедура, а реальне забезпечення прав кожного учасника сімейних відносин, особливо дитини, а також реальна підтримка інституту сім'ї як основи національної стійкості.

Як зазначалося вище, удосконалення потребує механізм стягнення аліментів з осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях або за кордоном.

Це положення є надзвичайно критичним, оскільки війна розірвала не лише територіальну цілісність, а й фінансові зобов'язання всередині родини. Проблема виконання аліментних зобов'язань набула специфічних рис залежно від місця перебування боржника. Так, стягнення аліментів з осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях фактично неможливо через припинення діяльності органів Державної виконавчої служби та відсутність доступу до реєстрів. Боржники часто використовують окупацію як форс-мажор, що звільняє від відповідальності за прострочення (пені), проте не звільняє від самого обов'язку сплати.

У наукових працях існує багато пропозицій щодо забезпечення права дитини на отримання утримання в таких ситуаціях, які у деяких випадках пропонують перекласти відповідальність на державу. Зокрема у своїй роботі О. В. Коротюк пропонує покласти на державу обов'язок тимчасової виплати субсидій у розмірі повного аліментного зобов'язання з подальшим регресним стягненням з боржника після деокупації [12].

Таку позицію науковця не можна підтримати через необґрунтоване навантаження на бюджет країни яка потерпає від наслідків повномасштабного вторгнення так і незрозумілих, непрогнозованих часових меж існування такої процедури.

На наше переконання, стягнення аліментів на утримання дитини у такому випадку можливе за рахунок коштів інших родичів дитини з боку такого платника або їх майна, яке належить платнику або іншим родичам дитини та перебуває на підконтрольний території.

Стягнення аліментів на утримання дитини з осіб, які перебувають за кордоном також несе певні труднощі. Як правило таке стягнення, його процедура відбувається відповідно до норм Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання (2007 р.). Разом з тим, процедура визнання та виконання рішень українських судів за кордоном є доволі тривалою (від 6 місяців до 2 років) і потребує складної взаємодії між Міністерством юстиції України та іноземними компетентними органами. Ще однією перепоною на шляху реалізації прав дитини, а скоріше виконання рішення суду щодо стягнення аліментів є проблема встановлення доходів боржника. Часто стягувачі не мають інформації про легальні доходи боржника в країні перебування (ЄС, Канада, США), що унеможливлює розрахунок суми аліментів у частці від заробітку. Так само фактично неможливо виконати рішення суду і в тому випадку, якщо мігрант не має доходів взагалі в країні перебування а перебуває на утримання родича або партнера або релігійної організації.

Ми переконані, що удосконаливши законодавство у напрямку цифровізації та міждержавного обміну інформацією ми зможемо подолати частину окреслених перепон на шляху захисту прав дитини та виконання рішення суду.

Неоднозначним є питання і стягнення аліментів на утримання дітей з військовослужбовців. І в цьому питання знову не можна погодитися з новітніми судовими підходами (Позиція Верховного Суду). Так, Верховний Суд у своїх останніх рішеннях

(наприклад, постанова КЦС ВС від 05.02.2024 у справі № 759/1344/21) наголошує, що воєнний стан не є підставою для зупинення стягнення аліментів. Навіть якщо боржник є військовослужбовцем, аліменти утримуються з усіх видів його грошового забезпечення, включаючи додаткові винагороди («бойові» 30, 50 чи 100 тис. грн), що підтверджено Постановою Кабінету Міністрів України № 1263.

І з такою позицією можна погодитися в частині тези про те, що воєнний стан не є підставою для зупинення стягнення аліментів, навіть з огляду на те, що це фактично є форс-мажорною обставиною, аліментні зобов'язання мають пріоритетний характер адже спрямовані на забезпечення прав та інтересів дитини.

Разом з тим, суди оминають детальне дослідження кожної ситуації і діють за шаблоном забуваючи, що існує чітка норма СК України, відповідно до якої аліменти мають бути достатніми для забезпечення потреб дитини. також, суду забувають, що права та обов'язки батьків, щодо дитини рівні, а відповідно і утримання дитини має здійснюватися фактично у рівних частинах. Ключові положення норми (ч. 2 ст. 182 СК України). Так, рекомендований мінімум аліментів становить розмір аліментів у сумі 100 відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку, якщо платник має достатній заробіток (дохід).

У випадку стягнення аліментів у наказному порядку максимальний розмір аліментів, що стягуються державним/приватним виконавцем, не може перевищувати 10 прожиткових мінімумів на дитину відповідного віку (згідно зі ст. 183 СК).

У практиці ВС поняття «достатності розміру аліментів» базується на балансі між потребами дитини для її гармонійного розвитку та реальними фінансовими можливостями платника. Суд трактує достатність не просто як мінімальне виживання, а як забезпечення звичного або необхідного рівня життя.

Для Верховного Суду «достатність», хоча і є оціночною категорію, все ж має загальноприйнятне розуміння як не якась фіксована сума, а індивідуально визначений розмір, який дозволяє дитині не просто харчуватися, а й отримувати освіту, медичну допомогу та розвиток, відповідно до статків кожного з її батьків.

Критерії визначення «достатності» за своїми Постановами ВС зобов'язує суди враховувати майновий стан поза офіційним доходом якщо платник аліментів здійснює дорогі покупки (майно, авто) або має значні грошові активи, сума яких перевищує офіційну зарплату, суд може призначити аліменти у розмірі, що значно перевищує мінімальний, оскільки офіційний дохід не відображає реальну спроможність платника.

В умовах воєнного стану ВС та КМУ (Постанова № 1263) чітко визначили, що достатність розміру аліментів забезпечується стягненням з *усіх видів грошового забезпечення,* включаючи додаткові винагороди («30/100 тисяч»). Суд вважає справедливим, щоб дитина отримувала частку від реального великого доходу батька-військового, що забезпечує їй високий рівень утримання.

Однак, визначаючи розмір аліментів у частині від усіх доходів військовослужбовця, суд фактично не досліджують питання щодо достатності розміру аліментів для забезпечення потреб дитини, фактично створюючи умови для появи окремих випадків «паразитування» на темі стягнення аліментів з військовослужбовців.

Так, у 2026 році, відповідно до норми ст. 7 Закону України «Про Державний бюджет України на 2026 рік», з 1 січня 2026 року прожитковий мінімум для дітей віком до 6 років встановлено на рівні 2817,00 гривень, а для дітей віком від 6 до 18 років - 3512 гривень. З урахуванням того, що сукупний розмір доходу військовослужбовця задіяного до відсічі ворога на безпосередній межі зіткнення становить значні виплати за виконання бойових задач, відповідно до судового наказу може стягуватися 10 розмірів прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку, тобто у випадку стягнення аліментів на дитину у віці від 6 до 18 років, розмір аліментів у місяць може сягати 35120,00 гривень. такий розмір аліментів на сьогодні не тільки покриває потреби дитини, а у деяких випадках призводить до покриття потреб і самого стягувача.

Чи несе такий розмір аліментів додаткове збільшене фінансове навантаження на військовослужбовця, беззаперечно так. Звичайно покращення рівня життя громадян України, а особливо дітей є найпершим напрямом діяльності держави але покращення за рахунок завищеного розміру аліментів, який стягується з військовослужбовця, за відсутності дієвого механізму контролю за цільовим використанням таких аліментів є необґрунтованим так таким, що не сприяє соціальному захисту військовослужбовців та членів їх сімей.

Посилання:

1. Жилінкова І. В. Правовий режим майна членів сім'ї. Харків: Ксилон, 2000.
2. Жилінкова І. В. Фактичні шлюбні відносини: правовий аспект // Вісник Академії правових наук України. 1998. № 4.
3. Жилінкова І. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар / за заг. ред. І. В. Жилінкової. Харків : Право, 2008. 855 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2007. (Серія «Процесуальні кодекси України»).
5. Фурса С. Я. Проблеми захисту цивільних прав та інтересів в умовах воєнного стану. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2022. Вип. 2 (98). С. 112–125.
6. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. Доказування в цивільному процесі : наук.-практ. посіб. / за заг. ред. С. Я. Фурси. Київ : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2009. 448 с.
7. Коротюк О. В. Встановлення факту проживання однією сім'єю без реєстрації шлюбу з військовослужбовцем: аналіз судової практики. Право і суспільство. 2023. № 2. С. 44–51.
8. Коротюк О. В. Судова практика у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, в умовах воєнного стану : наук.-практ. посіб. Київ : Видавництво «Центр учбової літератури», 2023. 216 с.
9. Ківалова Т. С. Окремі питання реалізації права на соціальний захист членами сім'ї військовослужбовця. *Часопис цивілістики*. 2023. Вип. 48. С. 15–21.
10. Ківалова Т. С. Трансформація сімейних правовідносин в умовах воєнного стану в Україні. *Актуальні проблеми держави і права*. 2022. Вип. 94. С. 58–66.
11. Дякович М. М. Тенденції розвитку сімейного права в умовах сучасних викликів. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2022. Вип. 74. С. 85–94.
12. Коротюк О. В. Особливості виконання судових рішень про стягнення аліментів в умовах дії правового режиму воєнного стану. *Право і суспільство*. 2024. № 1. С. 52–59.

Статтю було подано	31.03.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	12.05.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	15.05.2026	The article was accepted